

L'aristòcrata va descobrir les Balears en un viatge quan tenia vint anys.

L'Arxiduc del turisme

Ales illes Balears en general, i especialment a Mallorca, basta referir-se a *s'Arxiduc* perquè tot-hom sàpiga de qui s'està parlant. No calen noms ni llinatges. Ningú no es confon. És una figura molt popular. La seva empremta encara s'hi percep.

Lluís Salvador d'Habsburg i Lorena va descobrir les Balears l'estiu de 1867, a 20 anys. Des d'aquell moment no cessà de visitar-les sempre que podia, i en algunes ocasions hi feia

Lluís Salvador d'Habsburg i Lorena va despertar l'interès dels viatgers aristòcrates i de l'alta burgesia de finals del XIX per les illes Balears.

estades molt llargues. Com diu el tòpic, s'enamorà de l'arxipèlag, i també d'una mallorquina, Catalina Homar, que l'acompanyà quasi tota la seva vida com l'amant preferida, tot i que no única. Tanta passió despertaren les Illes en el seu esperit que escrigué l'obra *Die Balearen*, una descripció física i humana de l'arxipèlag i de les seves gents i costums que es convertí en un imant irresistible per a un creixent flux de viatgers de l'alta classe social europea, els quals veien les Illes com una destinació exòtica de visita quasi obligada. Havia nascut el que la premsa coetània baleàrica anomenava ja, en francès, *tourisme*.

L'Arxiduc i Balears. Lluís Salvador va néixer el 4 d'agost de 1847 al Palau Pitti de Florència. Al cap de dos anys, son pare, per raó de la inestabilitat política a Itàlia, especialment a la Toscana, ordenà que tota la família partís cap a Àustria i, després, a Bohèmia, on fixà la residència. El 1864 el jove membre de la família imperial austro-hongaresa es traslladà a Praga per realitzar els estudis universitaris. Ja era aleshores un apassionat de la lectura, la música, totes les arts i, sobretot, dels viatges. Se sentia fascinat per les terres llunyanes. Va fer expedicions a països europeus veïns i el 1867 decidí que era hora d'anar més enfora: el destí elegit fou Dalmàcia i Ístria, a la costa adriàtica de Croàcia. Però un brot de còlera als Balcans va fer que son pare li prohibís el viatge. Aleshores pensà en una destinació alternativa: el desconegut —a les corts europees— arxipèlag de les Balears. Obtingué el plàcet necessari i partí per terra fins a Tolosa per seguir camí després fins que arribà a València a principi d'agost d'aquell any, des d'on s'embarcà el dia 9 en direcció a Eivissa, per saltar després a Mallorca i, finalment, a Menorca.

Aquella primera visita el deixà encisat. Fins a la fi de la seva vida —morí als 68 anys— visità en nombroses ocasions les Illes, i hi va residir bastants anys intermitentment. A Mallorca passava llargues temporades a les propietats que hi comprà, al nord de l'illa, entre les quals destaquen Miramar, Son Moragues i S'Estaca, on —actualment propietat de l'actor Michael Douglas— conegué qui seria el seu amic i fidel secretari, Antoni Vives —el va fer un

dels seus hereus—, així com el seu gran amor, la pagesa Catalina Homar, a qui va fer administradora de la possessió.

A bord dels seus dos iots —el *Nixe I*, a partir de 1893, quan aquest s'enfonsà, el *Nixe II*— explorà cada racó del litoral balear, acompanyat habitualment de convidats. Des del primer moment tingué una bona i intensa relació amb l'alta societat balear, que l'adorava, i per a la qual ser convidada a una festa o recepció a ca l'Arxiduc era un gran honor. Home culte, també li agradava rebre artistes, escriptors i en general intel·lectuals tant de les Illes com de fora —espanyols com Miguel de Unamuno; catalans com ara Santiago Rusiñol i Jacint Verdaguer— a les tertúlies que organitzava en alguna de les seves residències.

La passió que arribà a sentir per les Illes el portà a escriure *Die Balearen in Wort und Bild geschildert* (“Les Balears descrites en paraules i imatges”), una monumental obra de set volums editada a Leipzig entre 1869 i 1884. El primer el dedica a l'estudi de les illes Pitiüses; el segon i tercer corresponen a descripcions genèriques de Mallorca; el quart, a Palma; el cinquè, a tots i cadascun dels pobles mallorquins tret de la capital —amb detall sobre els costums, folklore, economia, etc.—, i el sisè i el setè, referits a Menorca. En realitat són tres obres diferents. Una per a les Pitiüses i una per a cadascuna de la resta d'illes. Així ho va fer perquè, segons deia, “no és possible una visió general sobre tot l'arxipèlag”, de manera que s'adonava d'allò que encara avui molta gent no entén: que les Illes no és una sola realitat sinó quatre de diferents. L'any 1878 l'obra de l'Arxiduc va rebre la Medalla d'Or a l'Exposició Internacional de París, la qual cosa aixecà un gran interès per Balears entre tota l'aristocràcia i l'alta burgesia europea.

Pioner del turisme. El protagonisme de *Die Balearen* a l'exposició francesa dona fe de fins a quin punt Lluís Salvador fou pioner a excitar l'interès per Balears. Fins aleshores els viatgers del centre, nord i est del continent gairebé només visitaven com a norma general Itàlia i Grècia, emulant els temps, segle XVIII i principi del XIX, del Grand Tour —d'aquí ve la paraula *tourisme*, fixada així, en fran-

L'arxiduc Lluís Salvador va visitar moltes vegades les Illes i hi visqué anys, en períodes intermitents. Fou el pioner a excitar l'interès de l'incipient turisme cap a les Illes.

çès, en diccionaris editats a Londres el 1800— quan els fills de l'aristocràcia i l'alta burgesia britànica passaven uns mesos coneixent l'art i la cultura clàssics dels dos països.

És en aquesta selecta minoria de viatgers on l'obra de l'arxiduc impactà amb força. Seguint el seu exemple començaren a visitar les Illes altres personatges de llinatges molts llargs, així com rics burgesos. A més, ell sempre convidava molts amics i coneguts —òbviament també d'alta condició social— a bord del *Nixe* per fer creuers per les costes baleariques. Entre uns i altres, el nombre de distingits viatgers que quedaren encisats de les exòtiques illes, i de les quals parlaven meravelles quan tornaven a casa, anà creixent exponencialment durant les dècades dels 80 i 90 del segle XIX.

A finals de la centúria ja hi havia a les Illes consciència, si més no entre

alguns empresaris, que aquell incipient *tourisme* podia ser un fenomen de gran importància econòmica per al futur. Ara bé, el deplorable planter de fondes existent —no hi havia res que s'identifiqués amb el nom de restaurant o hotel— tenia tantes mancances que resultava difícil imaginar que s'hi pogués encabir un nombre creixent de visitants. Però, així i tot, a poc a poc s'anaren fent més habituals els viatges organitzats per part de grups d'aristòcrates, de burgesos, de professors i estudiants universitaris, de membres de clubs recreatius, excursionistes i científics... de totes les capitals europees —incloses Barcelona i Madrid— que arribaren a Palma, Sóller, Vila o Maó per fer estades que anaven d'una a dues setmanes.

Durant les visites molts d'aquests *touristes* immortalitzaven els racons

L'any de l'Arxiduc

L'ajuntament de Palma ha iniciat la commemoració del centenari de la mort de l'arxiduc Lluís Salvador d'Habsburg i Lorena (Florència, 1847 - Brandýs, 1915). Els cent anys de l'òbit es compleixen el 12 d'octubre de l'any que ve, però els actes s'han iniciat enguany per difondre al màxim possible la figura de l'autor de *Die Balearen*.

“De Florència a Mallorca per Praga: l'arxiduc Lluís Salvador. Centenari de la seva mort” és el títol de l'exposició d'objectes i fotografies del personatge que s'ha inaugurat recentment a l'Arxiu Municipal de Palma-Can Bordils i que romandrà oberta fins el 23 de febrer de l'any vinent. Amb la coordinació de Pere de Montaner, Helga Schwendiger i Dalibor Ciak s'hi presenten cartes, documents, fotografies,

mapes, il·lustracions, gravats i tot tipus de documents que testimonien la intensa vida de l'arxiduc i la seva estreta relació amb l'arxipèlag.

És la primera activitat de les que es realitzaran per commemorar el centenari de la mort de l'aristòcrata. L'Associació d'Amics de l'Arxiduc, www.amicsdelarxiduc.org, també té previst organitzar, a partir d'aquesta mateixa tardor i durant l'any 2015, conferències sobre Lluís Salvador, excursions guiades a les seves antigues propietats i llocs on s'allotjà i visità, exposicions... i d'altres activitats fins a la data del seu decés, el 12 d'octubre, quan acabi el que l'Associació ha titulat “L'any de l'Arxiduc”.

paisatgístics més bells i les edificacions de més interès històric i artístic a través d'apunts, dibuixos, pintures i, cada cop més, fotografies. La fotografia de viatge esdevingué a finals de segle una gran afició entre el selectes membres de les més distingides societats recreatives europees, a les quals

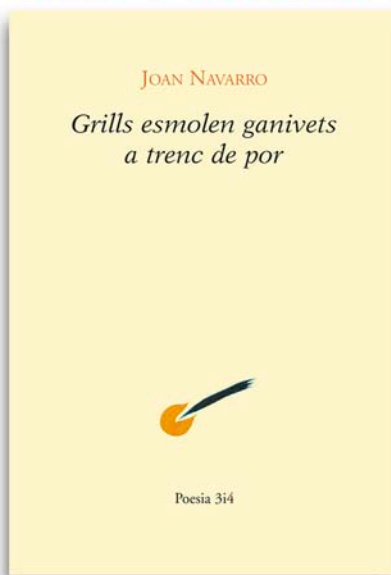
L'arxiduc Lluís Salvador va ser el pioner del turisme cap a les illes Balears

sovint es feien exposicions o publicacions d'instantànies de tot allò immortalitzat durant el tour realitzat o bé es presentaven llibres fotogràfics. Per exemple, el 1897 una tal baronessa I. Spens-Booden publicà una d'aquestes obres feta amb les imatges captades a molts indrets balearics, la qual, segons la premsa de Palma, “ha tingut un gran èxit” a Àustria, Alemanya, Itàlia, França i Gran Bretanya. Potser hi havia una mica –o un molt– d'exageració per part dels periòdics nadius, però com a mínim l'anècdota permet entendre com funcionava l'efecte multiplicador de l'interès europeu per les Illes.

Una curiositat que va créixer tant en tan poc temps com que en el tombant dels segles XIX i XX els empresaris illencs més espavilats s'animaren a invertir en la creació de les infraestructures necessàries per donar als *touristes* els serveis que requerien. Així van néixer els primers restaurants –amb cuiner professional contractat a posta–, com fou el cas del pioner Can Penasso –encara avui dempeus, a la carretera de Sóller–, i els inicials hotels, com el luxós Grand Hotel, que va ser el primer de tots, inaugurat el 1903 a Palma. De l'aposta que feien aquells visionaris, en dona fe que també s'associaren, creant el Foment del Turisme de Mallorca el 1905, per impulsar el que havia de ser, en paraules de Bartomeu Amengual, *La indústria dels forasters* –llibre editat a Palma el 1903–, la qual d'alguna manera va néixer gràcies a l'Arxiduc.

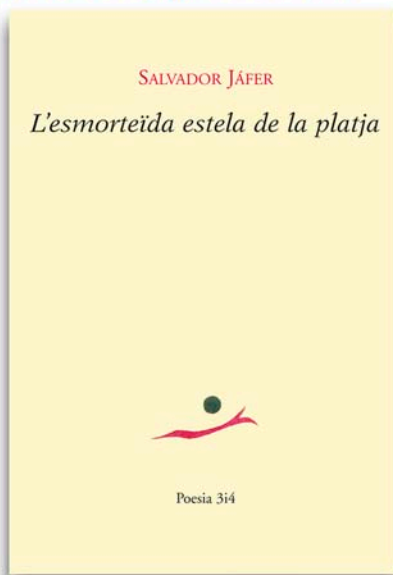
40 ANYS

Tres i Quatre amb la poesia

Pots seguir-nos a
Facebook i Twitter

Visita la nostra botiga virtual
en www.tresiquatre.com

Edicions Tres i Quatre / València

Miquel Payeras